

KUR'ÂN'DA BİR PASİF DİRENİŞ ÖYKÜSÜ: ASHÂB-I KEHF*

Mustafa ŞENTÜRK*

Özet

Bilindiği gibi Eski ve Yeni Ahid'te anlatılmayan ancak İslâm öncesi kültürlerde dilden dile dolaşan Ashâb-ı Kehf kıssasına, “pasif bir direniş” öyküsü olarak Kur'an da atıfta bulunmuştur. Kıssa, İsrâiliyyât ile mitoloji arasında tarihsel bakış açısıyla geçmişten günümüze hep gölgelenmiştir. Kur'ân'da anlatıldığı gibi geçmiş kültürlerin “gayba taş atarak” Ashâb-ı Kehf'in mağarada ne kadar kaldıkları, sayılarının ne kadar olduğu gibi konularla ilgilenmeleri (Kehf 18/22, 26), olayın esasını kavrayamadıklarını göstermiştir. Kur'ân mitolojilerden söz etmemesine (Nahl 16/24) ve her konuda olduğu gibi mağara arkadaşları konusunda da “gerçeği” anlatmasına (Kehf 18/13) rağmen, Kur'ân sonrası kültürün de bundan kaçamadığı ve değinilen konulara ilaveten kıssanın gerçekleştiği yerin neresi olduğu tartışmaları baş göstermiştir. Bütün bu spekülâtif yaklaşımlar, kıssanın mesajını gölgelemiş ve okuyucu ile kıssanın arasındaki mesafeyi açmıştır. Oysa Kur'ân mağara arkadaşlarının Allah'tan rahmet ve hidâyete götürecektir bilinç istediklerini, Allah'ın onların hidâyet bilincini artırdığını, bu olayın Allah'ın âyetlerinden biri olduğunu anlatır ve muhatablarından onlar hakkında bilinen ve görünenin dışında bilgi arayışına girmemelerini ister. Biz de bu çalışmada Kur'ân'ın isteğine uyarak, kıssanın kendisinden çok ondan çıkarılacak hisseye odaklanacak, ya da Kur'ân'ın deyişiyle kıssanın evrensel “hakikat” tarafını irdelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ashâb-ı Kehf, Yedi Uyurlar, Kur'ân, İsrâiliyyât, Mitoloji.

A STORY OF PASSIVE RESISTANCE IN QURAN: ASHAB AL-KAHF

Abstract

The story of Ashab al-Kahf which is not mentioned neither in the New Testament nor Old Testament, but narrated from pre-Islamic cultures; Quran refers to it as a passive resistance. The story has been shadowed until today mostly because of the Israiliyyah and mythological approaches. The people pre-prophetic time of Islam did not understand what is really meant in the story because they were questioning how many days did sleepers stayed in the cave, how many people were they (Kahf 18/22, 26) etc. Even though Quran does not mention mythologies (Nahl 16/24) and explains the reality (Kahf 18/13) regarding to friends of the cave, pro-Quran culture could not escape from this threat and the place of the cave have been questioned by the Muslims. These kinds of approaches have brought a big gap between the readers and the story and prevented them to understand the main message. However, Quran does explain that the people of the cave asked guidance from Allah, which will show them the righteousness and blessing, that God opened their minds and hearts, and that this verse is one of the miracles and proofs of Allah, and does not want reader to struggle for learning more other than these kinds of messages. In this study, by listening the message of the Quran, we will focus on the message other than the story's details, in another word as Quran says; we will examine the story's universal “reality”.

Key Words: Ashab al-Kahf, Seven Sleepers, Qur'an, Israiliyyah, Mythology.

---

* Bu çalışma, 20-22 Eylül 2012 tarihleri arasında Kahramanmaraş'ta düzenlenen *Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu*'nda, “İsrâiliyyât ile Mitoloji Arasında Tarihsel Bakış Açısıyla Gölgeleyen Ashâb-ı Kehf” adıyla sunulan tebliğin gözden geçirilmiş halidir.

* Yrd. Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, msenturk@bayburt.edu.tr

Giriş

Ashâb-ı Kehf Kıssası, 9 ilâ 26. âyetleri arasında yer aldığı Kehf Sûresi'ne ismini vermiştir. Mushaf sırasına göre 18. sırada bulunan Kehf Sûresi, mekkîdir ve genellikle kabul edildiği üzere nüzûl sırasına göre 69. Sûredir.¹

Sûrede *ashâb-ı kehf*’ten (9-26) başka, *iki bahçe sâhibi* (34-44), *dünyâ-âhiret karşılaştırması* (45-49), *Âdem-İblîs* (50-53), *Mûsâ-âlim kul* ve *Zülkarneyn* (83-98) olayları anlatılmaktadır. Sûre, *mağara arkadaşları olayını* “kıssa”, *iki bahçe sahibinin olayı* ile *dünyâ (-âhiret) hayatını* ve -bize göre- zımnî olarak Âdem-İblîs olayını “mesel” olarak tanımlamaktadır. Sûrenin 54. âyetinden hareketle *Mûsâ-âlim kul* ile *Zülkarneyn anlatımlarının* da mesel olarak tanımlanabileceği söylenilebilir. Kur’ân, ‘meselin kıssa edilmesinden’ doğrudan söz etmemekle beraber; Nahl 16/112 ile 118. âyetlerinin bağlam ilişkisi meselin de kıssa edilebileceğini gösterir.² Buna göre *kıssanın* olayın işleyişinin aktarılmasını sağladığı, *meselin* ise olayı çarpıcı hale getirerek ilke(ler) çıkarılmasına imkan tanıdığı; böylece mesel ile kıssanın bir bütün halinde gerekli sonuçları çıkarmada insana değerlendirme imkanı verdiği ve kıssa ile meselin ortak noktasının bu olduğu söylenilebilir.³

Bilindiği gibi, Kur’ân’da anlatılan kıssaların gerçek olup olmadığı, başka bir deyişle tarihî mi edebî mi olduğu tartışılmalıdır. Daha çok modern dönemde dile getirilen ‘Kur’ân kıssalarının tarihsel bilgidен ziyade; edebî ve sanatsal bir tarz olarak ibret verme amacını taşıdığı’ şeklindeki yaklaşımın,⁴ klasik dönemde de tartışılan bir husus olduğu görülmektedir.⁵ Biz çalışmamız sınırları içerisinde ne Kur’ân kıssaları etrafındaki bu tartışmanın ne de mağara arkadaşları kıssasının gerçekliği tartışmalarının⁶ ayrıntılarına girmeyecek; Kur’ân’ın mitolojilere yer

¹ Muhammed İzzet Derveze (1404/1984), *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1421/2000, I/16. Ayrıca bkz. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü*, TDV Yay., Ankara, 1991, ss. 86-87 (Cedvel III).

² Ali Sayı, “*Kur'an'da Kıssa Kavramı Üzerine*”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Der., sayı: IX, İzmir, 1995, s. 176.

³ Ali Sayı, *agm*, s. 175, 179. Ayrıca “Epistemolojik açıdan değerlendirildiğinde, genellikle *kıssalar*, tarihî bilgi; *meseller* ise tarihî bilgidен başka duysal yani empirik bilgi sağlamaya da müsaittir” şeklindeki değerlendirme için bkz. Hanifi Özcan, “*Maturidi'ye Göre Kur'an'daki Kıssa ve Mesellerin Epistemolojik Amaç ve Önemi*”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Der., Sayı: IX, İzmir, 1995, s. 111.

⁴ Emîn el-Hûlî'nin giriş yazısı için Muhammed Ahmed Halefullah (1417/1997), *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, (Çev. Şaban Karataş), Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, ss. 23-24'e müellifin ilgili görüşleri için ss. 153-235.

⁵ Örneğin Râzî Nahl 16/112. âyette mesel olarak verilen şehrin muayyen mi muhayyel mi olduğunu tartışmış ve her iki ihtimali de eşit olarak telakkî etmiştir. Bkz. Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî (606/1209), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2000, XX/102.

⁶ İsmet Ersöz, “*Ashâb-ı Kehf*”, DİA, İstanbul, 1991, III/465-466. Geçmişte müşriklerin kendilerine okunan âyetleri mitoloji/üstûre olarak tanımlamalarına paralel olarak, günümüzde de bazı oryantalistler *ashâb-ı kehf*'in mitoloji olduğunu savunmuşlardır. Bkz. A. J. Wensinck, “*Eshâbülkehf*”, MEB İslam Ans., MEB Yay., İstanbul, 1977, IV/372. Bazı müslüman müellifler de kıssaları ve bu arada söz konusu kıssayı tarihsel gerçekliği önemli, hatta zorunlu olmayan, ibret amacı taşıyan sembolik ve muhayyel olması muhtemel bir olay olarak nitelemekten geri

vermediği⁷ ve onun anlattığı kıssaların gerçekleri ifade ettiğine dâir kabulümüzü zikretmekle yetineceğiz.⁸

Bu doğrultuda bize göre ashâb-ı kehf kıssası gerçektir ve yaşanmıştır. Zira sûrede kıssanın anlatımına başlandığında, 13. âyetteki “*sana onların haberini hak ile anlatacağız/بِالْحَقِّ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ*” ifadesindeki “*hak ile/بِالْحَقِّ*” kısmını birçok müfessir gibi⁹ “gerçek/doğru” olarak anlıyor ve kabul ediyoruz. Ayrıca Salâh Hâlidî'nin de belirttiği gibi, kıssanın “hak” olarak nitelenmesi, okuyucu ve araştırmacıların Allah'ın gerçek ve doğru kelâmı ile yetinip isrâliyyât ve mitoloji içeren kaynaklara başvurmamaları yönünde bir çağrı olsa gerektir.¹⁰ Öte yandan âyette yer alan *nebe'* kelimesinin, Kur'ân bağlamında daha çok “öncekilerin ve peygamberlerin haberleri” ile “kıyâmet” gibi ‘gerçekleşmiş ve gerçekleşmesi kesin hâdise(ler)’¹¹ anlamında kullanılması; yine sûrenin başında Kur'ân'da hiçbir eğriliğin bulunmadığının hatırlatması bu anlamı pekiştirir diye düşünüyoruz. Ayrıca gerçek olaylardan ibret almanın daha etkili olduğu, muhayyel mesellerin de gerçek mesellerden çıkarıldığı husûsu dikkate alındığında; Kur'ân'daki mesellerin gerçek olmasının çok daha kuvvetli bir ihtimal olduğu düşünülebilir.¹²

Kehf Sûresi'ndeki bütün bu kıssa ve mesellerle anlatılmak istenenin, başka bir ifadeyle sûrenin ana konusunun îmân-küfür ve dünyâ-âhiret tercihleri ile bu çerçevedeki ilâhî sınav olduğu söylenebilir.¹³ Şöyle ki, sırasıyla mağara arkadaşları geçici dünyayı terk edip “kalıcı hayrı”, âhireti seçmişlerdir. İblîs, kibirle cennetini ve âhiretini kaybederken, Âdem kaybettiği cennete geri dönmek için tevbe yolunu tutmuştur. Mûsâ ve âlim kul *meseli* ile dünyâ hayatı ekseninde bakıldığında; ilâhî sınav esprisi gereği hayır görünenin şer, şer görünenin de hayır olabileceği anlatılmak istenmiş olabilir. Nihâyet Zülkarneyn gibi dünyaya hükmetsen de, bunun geçici bir hükümlerlik olduğu, esas olanın ise “kalıcı” âhiret hayatı olduğu anlatılmak istenmiştir denilebilir.

durmamışlardır. Bkz. Muhammed Ahmed Halefullah, *age*, s. 216; Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2010, ss. 330-332.

⁷ Nahl 16/24; Kalem, 68/15; Mutaffifin 83/12.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay., İstanbul, 1993, ss. 49-66; İdris Şengül, “*Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*”, Diyanet İlmî Dergi, 1996, cilt: XXXII, sayı: 4, ss. 77-91; Şehmus Demir, *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, Beyan Yay., İstanbul, 2003, ss. 124-128.

⁹ Muhammed İbn Cerîr et-Taberî (310/922), *el-Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, (Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1424/2003, Riyad, XV/179; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib İbn Atıyye, *el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, (Thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, III/501; Râzî, *age*, XXI/83; Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Thk. Sâmî b. Muhammed), Dâru Tayyibe, yrs., 1420/1999, III/82; Muhammed Tâhir İbn Âşûr (1392/1973), *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru Sehnûn, Tunus, 1997, XV/271. Ayrıca bkz. Âl-i İmrân 3/62.

¹⁰ Salah Abdülfettah Halidî, *Kur'an Öyküleri*, Kitap Dünyası Yay., Konya, 2005, 2. bs., II/38.

¹¹ En'âm 6/34; Tevbe 9/70, 94; Nebe' 78/2; vd.

¹² Ali Sayı, *agm*, s. 175.

¹³ Bizi bu değerlendirmeye ulaştıran âyetler için bkz. Kehf 18/7, 28 vd. Ayrıca benzer bir değerlendirme için bkz. Mustafa İslâmoğlu, *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, Akabe Vakfı Yay., İstanbul, 2011, s. 183.

Bir önceki sûre olan İsrâ Sûresi'nin sonu ile konu edindiğimiz Kehf Sûresi'nin başlarında, Kur'ân'ın hak üzere indiğinden ve Hz. Peygamber'in (sas) uyarıcılık ve müjdeleyicilik vasfından söz edilmesi de, hem iki sûrenin *münâsebeti* hem de Kehf Sûresi'in ana teması noktasında ilgi çekici bir durum olarak görünmektedir.¹⁴

Ashâb-ı Kehf kıssasının mesaj(lar)ı, isrâîliyyât ile mitoloji arasındaki yaklaşımlarla geçmişten günümüze hep gölgelenmiştir. O nedenle biz çalışmamızda Kur'ân'ın çağrısına uyararak, “gayba taş atmayacak” ve kıssayı başka kaynaklarda aramayacak; öncekiler gibi mağara arkadaşlarının sayıları, mağarada ne kadar kaldıkları ve söz konusu mağaranın neresi olduğu gibi konularla ilgilenmeyeceğiz. Kıssanın evrensel hakikat tarafını irdeleyerek, ondan çıkarılacak hisseye odaklanmaya çalışacağız. Zira Kur'ân'a göre, *gerçek/hak* kıssadan alınacak hisse *öğüt, hatırlama, tefekkür* ve *ibrettir*.¹⁵ Bunun için kıssanın mesajını Kur'ân dışında aramayacak ve çalışmamızı, ‘âyetlerin mesajı kendileri(nde)dir’ ilkesinden hareketle, âyetleri “adım adım”, dikkatlice, çözümleyerek, “kendimize” ve “hayata okumak”¹⁶ sûretiyle hazırlamaya çalışacağız.

1. Kur'ân'da Ashâb-ı Kehf Kıssası

Ashâb-ı Kehf'in Kur'ân'daki anlatımına geçmeden önce, nüzûl sebebinin hatırla(t)mak yerinde olacaktır.

Kaynaklarda anlatıldığına göre, bazı Yahûdî ya da -muhtemelen İbn Âşûr'un dediği gibi- Hristiyan din adamlarının yönlendirmesiyle, Kureyşliler Hz. Peygamber'e *ilk devirlerde kaybolmuş olan gençler, doğusuyla batısıyla yeryüzünü dolaşmış olan kimse* ve *rûh* hakkında sorular sormuşlar; O da “inşâallah” demeden, -vahiyden bir cevap gelir ümîdiyle- sorularına ertesi gün cevap vereceğini söylemiş, ancak on beş gün süresince vahiy gelmeyince, müşrikler sorularına cevap verilmediği gerekçesiyle yaygarayı basmışlardır. Rasûlullah bu durumdan rahatsız olunca da Kehf Sûresi ile İsrâ 17/85. âyet inmiştir.¹⁷

Çalışmamızda Kur'ân'da Ashâb-ı Kehf kıssasının anlatımını, *mağara öncesi ve mağaraya sığınma süreci ile mağaradan çıkış ve mağara sonrası dönem* olmak üzere, iki başlık altında inceleyeceğiz. Sûrenin 10-17. âyetlerinde anlatılan dönemi, -uyanmanın mecâzî anlamıyla- “Ashâb-ı Kehf'in Birinci ‘Uyanışları’ ve Mağaraya Sığınmaları”, 18-27. âyetlerde anlatılan dönemi ise -uyanmanın gerçek

¹⁴ İsrâ 17/105; Kehf 18/1-2, 13.

¹⁵ A'râf 7/176; Hüd 11/120; Yûsuf 12/111.

¹⁶ *Mûks* için İsrâ 17/106'ya, *terfil* için Furkan 25/32 ve Müzzemmil 73/4'e bkz. Ayrıca yorumu için bkz. Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an Gereğeli Meal-Tefsir*, Düşün Yay., İstanbul, 2011, s. 704, 1185; Mehmet Okuyan, *Kısa Sürelerin Tefsiri*, Düşün Yay., İstanbul, 2011, ss. 26-27.

¹⁷ Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî (468/1075), *Esbâbu'n-Nüzûl*, eş-Şeriketü'l-Cezâiriyyetü'l-Benâniyye, 1428/2006, ss. 208-209; İbn Âşûr, *age*, XV/242-243; Abdulfettah el-Kâdî (1352/1932), *Esbâb-ı Nüzûl*, (Çev. Salih Akdemir), Fecr Yay., Ankara, 1996, ss. 249-260. Elmalılı'ya göre bu rivâyet hem senet hem metin açısından güvenilmezdir. Bkz. M. Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşr, yrs., trs., V/3219-3220.

anlamıyla- “Ashâb-ı Kehf’in İkinci Uyanışları ve Mağaradan Çıkışları” başlığı altında işleyeceğiz.

1. 1. Ashâb-ı Kehf’in Birinci ‘Uyanışları’ ve Mağaraya Sığınmaları

Allah’ın varlığına ve birliğine îmân ederek, karanlık(lar)dan aydınlığa ulaşan¹⁸ ve böylece -mecâzen- “uyanmış” olan gençler, Allah’tan rahmet ve çıkış yolu talep ederek “dünya karanlığından” “mağara aydınlığına” sığınmışlardır.

Bu gençler sığındıkları mağarada Allah tarafından yıllarca uyutulmuşlardır. Mağarada kaldıkları süre içerisinde gençlerin mağaranın genişçe bir yerinde buldukları ve güneşin onlara “zarar vermeyecek şekilde” mağaranın - içeridekilere göre olsa gerek- sağından doğup mağarayı “makaslayarak” solundan battığı anlaşılmaktadır. Hidâyeti tercih eden kimseye Allah’ın hidâyet ettiği, sapmayı tercih eden kimse için ise hidâyete götürecek dost ve rehber bulunmadığı belirtilerek; bu durumun -zımnem- hidâyete erenler için Allah’ın mucizelerinden biri olduğu belirtilmektedir. Ayrıca muhtemelen bedenlerinin çürümesini önlemek için, gençlerin uykudayken sağa sola çevrildikleri, köpeklerinin de mağaranın eşliğinde uzandığı ve dışarıdan bakanların uykuda zannederek onlardan uzak durduğu ve böylece korundukları anlatılmaktadır.¹⁹

Sonraki dönemlerde mağara arkadaşlarının kaç kişi olduklarını tartışan kimselerin,²⁰ gençlerin mağarada 300 ya da -hicrî takvime göre-²¹ 309 yıl kaldıklarını ileri sürmelerine rağmen; bu konudaki mutlak bilginin gayb bilgisine sahip olan Allah’ın elinde olduğu ifade edilmiştir.

Hiz. Peygamber’in hicret esnasında sığındığı Sevr Mağarası’nda yol arkadaşı Hz. Ebû Bekr’e (ra) “لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا / üzülme Allah bizimle beraberdir”²² demesi gibi; Allah kıyâm ettikten sonra sığındıkları mağarada gençlerle “beraber” olmuş ve onlara “rahmet ve kolaylık” ihsân etmiştir. Mağara, kendisine sığınan gençlerin önce uzleti/Hırâ’sı, sonra da hicreti/Sevr’i/Medîne’si olmuştur. Mağaraya sığınmaları, zamana karşı “ümmîleşerek”, “yaşadıkları çağın (b)aşlarından kurtulup zihnen, fiilen ve rûhen arınmalarının”²³ göstergesi olmuştur. Böylece dünya karanlığına karşın mağara aydınlığına sığınan gençler, daralan dünyaya karşı genişleyen bir mağara bulmuşlardır.²⁴

¹⁸ Mâide 5/16; vd.

¹⁹ Kehf 18/10-17. Bkz. Ebu’l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr (774/1373), *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, (Thk. Mustafa Seyyid Muhammed, vd.), el-Fârûku’l-Hadîse, Kahire, 1421/2000, IX/113-115.

²⁰ Âyette mağara arkadaşlarının mağarada 300-309 yıl kaldıkları yönündeki ifadenin öznesinin onların sayılarını tartışan kitap ehli veya gençlerin döneminde yaşamış olan ve anıt ya da mescid yapmayı tatışan kimseler olduğu ile ilgili bkz. İbn Kesîr, *age*, IX/125-126; Elmalılı, *age*, V/3243-3244.

²¹ İbn Kesîr, *age*, IX/125-126.

²² Tevbe 9/40.

²³ <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/YusufKaplan/umm%C3%AElesme-sureci-1-zihn%C3%AE-f%C3%AE1%C3%AE-ve-r%C3%BBh%C3%AE-arinma-h%C3%A2li/32479> (17.09.2012); vd.

²⁴ Salah Halidî, *age*, II/53-54.

Ashâb-ı Kehf'in mağaraları genişlemeye ve aydınlatmaya devam etmektedir. Onlar gibi yaşadığımız dünyanın darlığından ve karanlığından şikayet eden ve Allah'tan rahmet ve hidâyet bilinci isteyen kimselerin kendilerine "mağara(lar)" edinmeleri gerekmektedir. Başka bir ifadeyle mağara arkadaşlığı, yaşanmış ve bitmiş bir süreç değildir ve küfür, şirk ve zulüm bombardımanından koruyacak "manevî sığınaklar" edinmek hâlen gerekli olan ve olacak bir süreçtir.

1. 2. Ashâb-ı Kehf'in İkinci Uyanışları ve Mağaradan Çıkışları

Gençler, Allah tarafından "yeniden diriltip/ba's edilip" uyandıklarında, aralarından birini para ile temiz yiyecek ve rızık temîn etmek üzere şehre göndermişlerdir. Ona, şehirde "dikkatli/latîf" hareket etmesini ve kendi(leri)ni hissettirmemesini; zira şehir halkının, yerlerini öğrenirlerse kendilerini öldürebileceklerini veya dinlerinden döndürülebileceklerini; o takdirde hem dünya hem de âhirette asla kurtulamayacaklarını tembihlemişlerdir.²⁵

Görüldüğü gibi mağara arkadaşlarının kendi paraları vardır ve onlar hak yolunun diğer davetçileri gibi, davet ehlinden herhangi bir karşılık beklentisi içinde değildirler.²⁶ Gençlerin yiyeceğin temiz ve "helâl"²⁷ olmasına çok önem verdikleri anlaşılmaktadır. Mağaraya saklanmakla kendilerini bedenlen güvence altına almış olan gençler, temiz ve helâl yiyeceklerle kendilerini rûhen ve ahlâken de korumayı düşünmüş olmalıdırlar. Yine şehre gönderdikleri arkadaşlarına, gizli ve hissettirmeden hareket etmesi yönündeki talimatları, korunma güdüsü ile açıklanabilir. Ancak anlaşılana o ki, Ashâb-ı Kehf'in korkuları, sadece dışlanmak, sürülmek ya da öldürülmek değil; aynı zamanda ve belki daha çok dinlerinden döndürülme ve bu sûretle ebedî kurtuluştan uzak kalma tehlikesidir.

Allah bir şekilde şehir halkının gençleri bulmalarını ve böylece Allah'ın va'dinin hak olduğunun, kıyâmetin de şüphesiz gerçekleşeceğinin anlaşılmasını sağlamıştır.²⁸

Ashâb-ı Kehf, uzun süren uykularından uyandı(rıldık)klarında, Kıyâmet Günü (kafirlerinden kalkan) insanların "buna ne oluyor?!"²⁹ demelerine benzer şekilde,³⁰ keza yüz yıl uyutulduktan sonra "diriltilen" kimse gibi,³¹ "bir gün ya da daha az" kaldıklarını düşünmüşlerdir. Ancak "ne kadar kaldığımızı en iyi Allah bilir" diyerek, bu konuyu gereksiz yere uzatmamışlar ve bu örnek tutumlarıyla da bize mesaj vermişlerdir.³²

2. Ashâb-ı Kehf'in Kur'ân'da Belirtilen Başlıca Nitelikleri

²⁵ Kehf 18/18-20.

²⁶ Şuarâ' 26/109, 127, 145, 164, 180; vb.

²⁷ İbn Kesîr, *age*, IX/118.

²⁸ Kehf 18/21.

²⁹ Zilzâl 99/3.

³⁰ Benzer bir değerlendirme için bkz. Salah Halidî, *age*, II/63-64.

³¹ Bakara 2/259.

³² Salah Halidî, *age*, II/64.

Kıssa anlatımlarında öncelikli hedefi tarihî malûmât değil, ibret vermek olduğu³³ için, Kur'ân kıssanın özüne ve esasına taalluk etmeyen konularda detaya girmez. Buna göre Kur'ân mağara arkadaşlarından Allah'a îmân edip O'ndan rahmet ve çıkış yolu isteyen, kalpleri îmân üzere pekiştirilen ve inançları uğruna kıyâm eden gençler olarak söz etmektedir.

2. 1. Genç Olmaları

Gençlik, Kur'ânda ve hadîslerde -bizâtihi olmasa da- övülen bir niteliktir. Örneğin içinde yaşadığı toplumun putlarını kıran ve mağara arkadaşları gibi, kendisine doğruyu yanlıştan ayıracak bilgelik/rüşd verilen Hz. İbrâhîm (as), “genç” olarak nitelendirilmiştir.³⁴ Her ne kadar Hz. İbrâhîm'in genç olması, kavmi tarafından muhtemelen “tecrübesizlik ve akli ermezlik...” anlamında değerlendirilmişse de; Hz. İbrâhîm, gençliğin sağladığı kirlenmemişlik ve enerji ile putlara karşı durmuştur. Zira gençlerin söz konusu “tecrübesizliğinin”, onlara çağının problemlerinden daha az etkilenmişlik gibi bir avantaj sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir. Coşku, atılganlık, fedâkârlık, değerlere bağlılık... gibi özellikleriyle gençler devrimlerin ve reformların enerjisi olmuşlardır.³⁵ Hz. Peygamber de (sas) Allah'a kulluk içinde yetiş(tiril)en gençleri övmüştür.³⁶ Peygamberlerin kendileri de, ilk takipçileri de genellikle gençlerden oluşmuştur. Örneğin Hz. Peygamber'in ilk sahâbîleri (ra) daha çok gençlerdir.³⁷

Bu bağlamda Kur'ân'daki Hz. İbrâhîm ve ashâb-ı kehf'ten mülhem fetâ/genç kelimesinden hareketle, İslâm tasavvuf kültüründe “gençlik/yiğitlik” anlamında *fütüvvet* kavramı ve âdâbı geliştirilmiş ve bunun için *fütüvvetnâmeler* yazılmıştır.³⁸

Özetle mağara arkadaşları sûrede Allah'a îmân eden ve Allah'ın hidâyetlerini artırıp kalplerine metânet verdiği gençler olarak nitelendirilmiştir.³⁹

2. 2. Yalnız Allah'a Îmân Etmiş Olmaları

Ashâb-ı Kefh, Allah'a tevhîd üzere îmân etmişlerdir. Kur'ân'da gençlerin hangi peygamberin getirdiği ilkeler doğrultusunda hareket ettikleri ve hangi dîni

³³ Sait Şimşek, *age*, s. 66; Mustafa Öztürk, *age*, ss. 21-25.

³⁴ Enbiyâ 21/51, 60.

³⁵ Salah Halidî, *age*, II/39-40.

³⁶ Buhârî, *Ezân*, 36.

³⁷ Muhammad Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, İrfan Yay., İstanbul, 1993, I/87-108; İzzet Derze, *age*, V/60.

³⁸ Saîd Havvâ, *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Dâru's-Selâm, Kahire, 1412/1991, 3. bs., VI/3166; Süleyman Uludağ, “*Fütüvvet*”, DİA, İstanbul, 1996, XIII/259-261; Ahmet Yaşar Ocak, “*Fütüvvetnâme*”, DİA, İstanbul, 1996, XIII/264-265. Ayrıca edebiyat literatüründe ashâb-ı kehf ve kıtmîr telmîhleri için bkz. Nuran Yılmaz, “*Klâsik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kefh: İslâmî'nin Mesnevisi Örneği*”, ÇÜİFD, cilt: 6, sayı: 1; Ocak-Haziran 2006, ss. 35-63.

³⁹ Kefh 18/13-14.

kabul ettikleri belirtilmese de,⁴⁰ bu dînin “geniş anlamıyla” *İslâm* olduğu anlaşılmaktadır.

Gençlerin îmânlarına şirk karıştırmadıkları, şirki Hak’tan sapmak olarak telakkî ettikleri, şirke bulaşmış toplumlarını eleştirdikleri; Lokmân gibi⁴¹ şirki zulüm ve Allah’a iftirâ olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Yine içinde yaşadıkları şirke bulaşmış toplumlarına, bu konuda herhangi bir delîle sahip olmamaları nedeniyle eleştiri yöneltmişlerdir. Bu da kendi inançlarının zimnen tahkîki olduğunu göstermektedir. Zaten Allah da gençlerin hidâyet bilinçlerini artırdığını belirtmektedir.

2. 3. Allah’tan Rahmet ve Rüşd İstemeleri

Mağaraya sığınan gençler, Allah’tan *rahmet* ve *doğruya ulaştırarak bir bilinç/rüşd* istemişlerdir.

Rahmet kelimesi sûrede altı yerde geçmektedir. Sûredeki bu âyetlere⁴² göre, gafûr ve rahîm olan Allah Hz. Mûsâ’ya (as) “ilm-i ledün” öğretecek olan sâlih kula, o sâlih kulun duvarı onarmasıyla kendilerine ait gömüyü çıkarma fırsatı verilmiş iki yetim çocuğa ve Ye’cûc ve Me’cûc’e karşı set inşâ eden Zülkarneyn’e rahmet verdiği gibi; mağara arkadaşlarına da îmânı nasîb ederek, mağaraya sığınmayı öğreterek, müşrik kavimlerinden ayrılmalarını sağlayarak, ve onları mağarada uzun süre koruyarak rahmet ihsân etmiştir. Böylece gençler, inançlarını yaşayamamaları nedeniyle daralan dünyaya karşı, Allah’ın rahmetiyle genişleyen bir mağara bulmuşlardır.

Mağara arkadaşlarının Allah’tan talep ettikleri *rüşd*, hidâyet manasındadır⁴³ ve Kur’ân’da da bu anlamda kullanılmaktadır.⁴⁴ Sûrede dört yerde geçen⁴⁵ ve ikisi ashâb-ı kehf bağlamında kullanılan rüşd, müfessirlerce içinde buldukları durumdan kurtulmalarını sağlayacak bir çıkış yolu, doğruyu yanlıştan ayıracak ve doğruya ulaştırarak bir bilinç... olarak yorumlanmıştır.⁴⁶ Nitekim ashâb-ı kehf gibi genç olan Hz. İbrâhîm’e de rüşd verilmiştir.⁴⁷ Sûredeki diğer iki yerde ise Hz. Peygamber’e mağara arkadaşları gibi rüşde hidâyet edilmesi için Allah’a yönelmesi ve Hz. Mûsâ’nın kendisine ilim verilen kuldan rüşdü öğrenmesi emredilmektedir.

2. 4. Kalplerinin Pekiştirilmesi

⁴⁰ Buna rağmen olayın Hıristiyan kültür coğrafyasında yaygın anlatımı dolayısıyla gençlerin Hz. İsa’nın dîni üzere oldukları kanaati yaygındır. Örnek olarak bkz. Taberî, *age*, XV/162.

⁴¹ Lokmân 31/13.

⁴² Kehf 18/10, 16, 58, 65, 82, 98.

⁴³ Râgıb el-İsfahânî (425/1034), *Müfredâtü Elfâzı’l-Kur’ân*, (Thk. Safvân Adnân Dâvûdî), Dâru’l-Kalem, Dimeşk, 1423/2002, s. 354.

⁴⁴ Örnek olarak bkz. Bakara 2/186, 256; Hucurât 49/7; vd.

⁴⁵ Kehf 18/10, 17, 24, 66.

⁴⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (671/1272), *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, (Thk. Hişâm Semîr el-Buhârî), Dâru Âlemi’l-Kütüb, Riyad, 1423/2003, X/362; İbn Âşûr, *age*, XV/299; Mustafa İslamoğlu, *age*, 555, 557.

⁴⁷ Enbiyâ 21/51.

Allah, kendisine îmân eden mağara arkadaşlarının kalplerini îmân üzere sabitlediğini; azim, sabır ve sebat ile birbirlerine kenetlediğini belirtmektedir. Aynı şekilde Kur'ân, Bedir'de Allah'ın yağmur şeklinde gelen yardımının, mücâhidleri manevî kirlerden arındırmak, kalplerini birbirine kenetlemek ve ayaklarını hakikat üzere sabitlemek amacını taşıdığını ifade etmektedir.⁴⁸

2. 5. Kıyâm Etmeleri/Uzlete Çekilmeleri/Hicret Etmeleri

Gençlerin kıyâm etmeleri üç şekilde anlaşılmıştır: Biri kalk(ış)mayı “gerçek anlamda” alıp gençlerin bulduklarında ayağa kalkarak ‘göklerin ve yerin Rabbi’ne îmân ettiklerini, O’ndan başkasına kulluk etmeyeceklerini, zira böyle bir tutumun haddi aşmak olacağını ikrâr etmeleri; diğer ikisi ise kıyâmın “mecâz olarak”, bâtil inanca sahip krala ve onun bâtil inancına başkaldırı ile insanlardan ayrılarak Allah’a ilticâ etmeleri anlamındadır.⁴⁹

Öyle anlaşılıyor ki, gençler ilk aşamada hak dîne inanmış ve kavimlerinin inancının bâtil olduğuna kanâat getirip küfre başkaldırmışlardır. Ancak bunun “pasif bir direniş ve başkaldırı” olduğu söylenilebilir. Zira tevhîd inancını benimseyen gençler baskı ve zulüm karşısında *uzleti* ve *hicreti* tercih etmişlerdir. Uzlet ve hicretin de bir tür *pasif direniş* olduğu kabul edilecektir. Böylece daha önce de belirttiğimiz gibi, sığındıkları mağara gençlerin önce “Hırâ’sı” sonra da “Sevr’i” olmuştur.

3. Ashâb-ı Kehf’in Kur’ân’da Belirtilmeyen Nitelikleri

Mağara arkadaşları etrafında çok fazla spekülâtif bilgi türe(til)miş⁵⁰ olmasına rağmen; Kur’ân onların kaç kişi ve kimler oldukları, meslekleri, ne zaman ve hangi devirde yaşadıkları, hangi dîne mensûb oldukları, hak dîne nasıl inandıkları, yaşadıkları şehir, sığındıkları mağara, mağarada ne kadar kaldıkları, köpeklerinin adı ve rengi... gibi konular hakkında ayrıntı vermemiştir. İbn Kesîr’in tabiriyle bunlar (dünyevî ve uhrevî) maslahatı bulunmayan hususlardır ve o nedenle Kur’ân’da belirtilmemiştir.⁵¹

Kur’ân, bu tür ayrıntılara değinmediği gibi, kıssanın görünen kısmı dışında tartışmaya girilmemesini ve kıssa hakkında gabyî bilgi konusunda atıp tutanlara soru sorulmamasını emretmiştir. Hz. Peygamber bu emre uymuştur, zira bu konuda O’ndan mervî rivâyet(ler) yoktur. Emre kısmen sahabenin de uyduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 22. âyetteki “مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ / onları bilen azdır” kısmıyla ilgili olarak; İbn Abbâs’ın (68/687) “ben Allah’ın istisnâ ettiği kimselerdenim,

⁴⁸ Enfâl 8/11.

⁴⁹ Kurtubî *age*, X/365-366.

⁵⁰ Örnek olarak bkz. Taberî, *age*, XV/96-210.

⁵¹ İbn Kesîr, *age*, IX/117, 122. İbn Kesîr’in bu doğrultudaki birçok değerli görüşüne rağmen gençlerin mağarada ne kadar kaldıklarını belirlemeye çalışması ve görüşlerini nakleden Halidî’nin, gençlerin “ne kadar kaldığımızı en iyi rabbiniz bilir” ifadesiyle ortaya koydukları tavrın bizim için örnek olduğunu söylemesine rağmen, İbn Kesîr’in izinden giderek mağara arkadaşlarının mağarada ne kadar kaldıklarını ve sayısını belirleme çabası bize göre anlamsızdır. Bkz. Salah Halidî, *age*, II/77, 81.

onlar yedi kişiydiler” şeklindeki değerlendirmesi⁵² dışında konuyla ilgili rivâyet bulunmamaktadır.

Yeri ve zamanı belirtilmediği için kesin olarak bilinmemesine rağmen, ülkemizde ve dünyanın farklı kültür ve coğrafyalarında ashâb-ı kehf hikâyelerine ve mağaralarına rastlanmasının bir anlamı bulunmaktadır. Bu anlam, bize göre kültürümüzdeki Nasreddin Hoca, Yûnus Emre ve Sarı Saltuk gibi kült kişilikler için çeşitli yerlerde yapılan anıt mezarlar/makam kabirleri gibi; geleneğin toplumun mağara arkadaşlarının değerlerini benimsemesi ve onlarla özdeşleşmek istemesidir. Ayrıca kapalılık ve belirsizliğe karşı, anlatı ve anıtlarla somutlaştırma ve böylece daha işlevsel hâle getirme durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Müfessirlerin konuyla ilgili yer yer isrâîliyyât içerikli nakilleri de bu doğrultuda değerlendirilmelidir.

4. Ashâb-ı Kehf Olayına Sonrakilerin Yaklaşımları

Mağaralarını belli etmek üzere konulan yazılı bir kitâbe nedeniyle⁵³ “ashâb-ı rakîm” olarak da anılan ashâb-ı kehf’in, yıllarca uyutulduktan sonra tekrar diriltilmeleri (ba’s), kendileri ve içinde yaşadıkları toplum için yeniden dirilişi ve âhiretin varlığını gösteren bir mucizedir. Ancak hem ashâb-ı kehf döneminde hem de sonrasında yaşamış olan insanların olayın özü ile değil de, onları bu özden uzaklaştıracak, esasa taalluk etmeyen ve kıssanın ibret değerini öteleyen ayrıntılarla meşgul oldukları görülmektedir.

Buna göre gençlerin döneminde yaşayan ve Taberî’nin aktardığı gibi, onların inancını paylaşıp paylaşmadıkları kesin olarak belli olmamakla beraber, gençlerin inancına sahip çıktığı anlaşılan insanların⁵⁴ bu olayı bir kabir veya mabed ile anıtlıştırmak istedikleri görülmektedir. İbn Kesîr’den başlamak üzere - eski ve yeni- selefi müfessirlerce olumsuz anlam yüklense de;⁵⁵ muhtemelen iyi niyet taşıyan ancak olayın özünü ıskalama ihtimali de bulunan söz konusu tutum, mağara arkadaşları olayının “nispeten” doğru anlaşılmadığını gösteren bir uygulama olsa gerektir.

Daha sonraki nesiller, (örneğin İbn Atıyye’ye göre Hz. Peygamber dönemi yahûdîleri)⁵⁶ mağara arkadaşlarının kaç kişi olduklarını, mağarada kaç yıl kaldıklarını tartışmışlardır. Her iki durumda da sayılar verilmesine rağmen, bu konuları en iyi gayb bilgisine sahip olan Allah’ın bildiği belirtilmektedir. Oysa

⁵² Taberî, *age*, XV/219.

⁵³ Ashâb-ı Rakîm’in gençlerin memleketlerinin, buldukları vadinin, sığındıkları mağaranın, köpeklerinin adı veya Müsned rivâyetine göre yağmurlu bir günde mağara sığınan kimseler olduğu (Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 274) rivâyetlerine karşın; mağaralarına konulan kitâbe ya da levha olması daha makuldür. Bkz. Taberî, *age*, XV/157-161; İbn Kesîr, *age*, IX/106-107; Elmalılı, *age*, V/3225; Ebu’l-A’lâ Mevdudî, *Tefhimü’l-Kur’an*, (Çev. Muhammed Han Kayani, vd.), İnsan Yay., İstanbul, 1986, III/141; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşr., İstanbul, trs., V/292; İbn Âşûr, *age*, XV/260.

⁵⁴ Taberî, *age*, XV/211, 216.

⁵⁵ İbn Kesîr, *age*, IX/120. Diğerleri için örnek olarak bkz. Mevdudî, *age*, III/162-163; Mustafa İslâmoğlu, *age*, 560-561; Salah Halidî, *age*, II/75-76.

⁵⁶ İbn Atıyye, *age*, III/507.

Kur'ân'da kıssanın (dînî ve dünyevî) fayda sağlamayan ayrıntılarıyla uğraşılmaması ve görünenin dışında gereksiz bilgi arayışına girilmemesi emredilmiştir.

Nübüvvet asrından sonra başlayıp günümüzü de içine alan dönemde ise ashâb-ı kehf olayının nerede gerçekleştiği ve mağaralarının neresi olduğu tartışmaları baş göstermiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'ân'da bu konuda herhangi bir bilgi olmamasına rağmen; -yukarıda arz ettiğimiz nedenlerle olsa gerek- ülkemizde Tarsus, Efes, Efsus (Afşin), Lice gibi şehirlerde; dünyada ise İspanya'dan Cezayir'e, Mısır'dan Ürdün'e, Suriye'den Afganistan ve Doğu Türkistan'a kadar çeşitli ülkelerde ashâb-ı kehf'e ait olduğu söylenen mağaralar bulunmaktadır.⁵⁷

5. Kıssanın Verdiği Mesajlar

Kıssaların amaçlarından birinin Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara moral destek olduğu kabul edilebilirse de; Ahâb-ı Keff Kıssası'nın dînî ve ahlâkî mesaj vermekten çok Hz. Peygamber'i müşrikler karşısında zor duruma düşürmemek ve nübüvvet hâlel getirmemek amacını güttüğünü iddia etmek⁵⁸ onu tarihsel alana hapsetmek olsa gerektir. Oysa diğer kıssalar gibi, söz konusu ettiğimiz kıssanın da Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara destek işlevine ilâveten, günümüz insanına verdiği/vereceği mesajlarından söz edilebilir ve edilmelidir.

Görebildiğimiz kadarıyla kıssada anlatılan evrensel gerçekler şunlardır: Tevhîd, gerektiği zaman bu uğurda mücadele ve bu mücadelenin boyutları olarak kıyâm ve hicret, Allah'ın rahmeti-yardıımı ve buna güvenmek, Allah'ın va'di, yeniden diriliş ve âhiret inancı, Allah'ı hesaba katmadan hareket etmeme, Allah'tan başka sığınılacak melce' bulunmaması, kıssaların özü ile meşgul olunup gerçek amacı dışında değerlendirilmemesi ve iradenin Allah'ın iradesi ile kayıtlı oluşu... gibi hususlardır.

Bütün olarak kıssanın ana temasının “yeniden diriliş (ba's) ve âhiret inancı” olduğu söylenilebilir. Zira kıssanın anlatımına başlamadan hemen önceki âyetlerde, yeryüzünün türlü nimetlerle donatılması/yeşillendirilmesi⁵⁹ ve sonrasında kurutulmasının; hayat ve ölüm, ölüm ve yeniden diriliş konusunda ashâb-ı kehf'ten daha canlı ve göz önünde işaretler olduğu belirtilmektedir. Buna göre Allah her mevsim toprağın üstündekileri canlandırması⁶⁰ ve harâb olmuş şehre uğrayıp da “أَتَىٰ نَجِيي هَرْدُوَ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا”/Allah bütün bunları öldükten sonra nasıl diriltecek?!” diye soran ve bunun üzerine Allah'ın kendisini yüz yıl ölü olarak bıraktıktan sonra dirilttiği (ba's) ve mağara arkadaşları gibi bir gün ya da daha az kaldığını düşünen kimse⁶¹ gibi; ashâb-ı kehf de Allah'ın ölümden sonra dirilişi gösteren âyetlerindendir/delillerindendir.

⁵⁷ İsmet Ersöz, *agm*, III/467; Mustafa Öztürk, *age*, s. 323.

⁵⁸ Mustafa Öztürk, *age*, s. 330.

⁵⁹ Kehf 18/7.

⁶⁰ Ankebût 29/63; Rûm 30/50; vb.

⁶¹ Bakara 2/259.

Değerlendirme ve Sonuç

Ahâb-ı Kehf Kıssası, yeniden diriliş ve âhiret ana teması etrafında, özetle tevhîd inancı ile bu uğurda mücadele, kıyâm ve hicreti anlatmaktadır. Bunu yaparken Allah'ın rahmetine ve yardımına sığınmayı, Allah'ın va'dini ve özellikle yeniden dirilişi ve âhiret inancını hatırdan çıkarmamayı; ayrıca Allah'ı hesaba katmadan hareket etmemeyi, zira Allah'tan başka sığınılacak melce' bulunmadığını belirtmektedir. Son olarak kıssaların özü ile meşgul olup gerçek amacı dışında değerlendirilmemesini ve insan iradesinin Allah'ın iradesi ile sınırlı olduğunu vurgulamaktadır.

Ülkemizde veya başka ülkelerde Ashâb-ı Kehf'e ait olduğu söylenen mağaraları ve müştemilâtını, tevhîd mücadelesinin anı(msatıl)lması, bu mücadele ile bu mücadeleyi verenlerin değerlerinin benimsenmesi bakımından önemli bir araç olarak kabul etmek gerekir. Ancak bu noktada aracın amaç hâline getirilmemesi ve kıssanın özünün ve mesajının ikinci plana itilmemesi önemlidir.

Kehf Sûresi'nde bulunan Ahâb-ı Kehf Kıssası'nın sonu, mağara arkadaşları konusunda münakaşa edilmemesi ve Kur'an dışı kaynaktan bilgi arayışına girilmemesi emriyle son bulmaktadır. Görünen o ki, Hz. Peygamber (sas), bu emre uymuştur. Zira bu konuda O'ndan mervî rivâyetler bulunmamaktadır. Emre sahabe de (ra) kısmen uymuştur. Çünkü *İbn Abbâs'tan gelen* ve yukarıda aktardığımızın hâricinde konuyla ilgili rivâyet yok gibidir. O halde sıra bizdedir. Bizim de kıssanın kendisine ve vermek istediği mesaja odaklanarak, çalışmalarımızı kıssa ile mesajı ve ondan çıkaracağımız hisse arasındaki mesafeyi kapatacak yönde yoğunlaştırmamız daha doğru olacaktır.

Kaynakça

Ateş, Süleyman; *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşr., İstanbul, trs..

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl (256/869-70); *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

Cerrahoğlu, İsmail; *Tefsir Usûlü*, TDV Yay., Ankara, 1991.

Demir, Şehmus; *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, Beyan Yay., İstanbul, 2003.

Derveze, Muhammed İzzet (1404/1984); *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1421/2000.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır; *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşr, yrs., trs..

Ersöz, İsmet; *"Ashâb-ı Kehf"*, DİA, İstanbul, 1991.

Halefullah; Muhammed Ahmed (1417/1997); *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, (Çev. Şaban Karataş), Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.

Halidî, Salah Abdülfettah; *Kur'an Öyküleri*, Kitap Dünyası Yay., Konya, 2005, 2. bs..

Hamidullah, Muhammad; *İslâm Peygamberi*, İrfan Yay., İstanbul, 1993.

Havvâ, Saîd; *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Dâru's-Selâm, Kahire, 1412/1991, 3. bs..

İsfahânî, Râgıb (425/1034); *Müfredâtü Elfâzı'l-Kur'ân*, (Thk. Safvân Adnân Dâvûdî), Dâru'l-Kalem, Dimeşk, 1423/2002.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir (1392/1973); *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru Sehnûn, Tunus, 1997.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib (541/1147); *el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, (Thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.

İbn Hanbel, Ahmed (241/855); *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer (774/1372); *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Thk. Sâmi b. Muhammed), Dâru Tayyibe, yrs..

İslâmoğlu, Mustafa; *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, Akabe Vakfı Yay., İstanbul, 2011.

_____; *Hayat Kitabı Kur'an Gereçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yay., İstanbul, 2011.

Kâdî, Abdulfettah (1352/1932); *Esbâb-ı Nüzûl*, (Çev. Salih Akdemir), Fecr Yay., Ankara, 1996.

Kaplan, Yusuf;
<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/YusufKaplan/umm%C3%AElesme-sureci-l-zihn%C3%AE-fi%C3%AEI%C3%AE-ve-r%C3%BBh%C3%AE-arinma-h%C3%A2li/32479> (17.09.2012).

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed (671/1272); *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, (Thk. Hişâm Semîr el-Buhârî), Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 1423/2003.

Mevdudî, Ebu'l-A'lâ; *Tefhimü'l-Kur'an*, (Çev. Muhammed Han Kayani, vd.), İnsan Yay., İstanbul, 1986.

Ocak, Ahmet Yaşar; *"Fütüvvetnâme"*, DİA, İstanbul, 1996.

- Okuyan, Mehmet; *Kısa Sûrelerin Tefsiri*, Düşün Yay., İstanbul, 2011.
- Özcan, Hanifi; “Maturidi’ye Göre Kur’an’daki Kıssa ve Mesellerin Epistemolojik Amaç ve Önemi”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Der., Sayı: IX, İzmir, 1995.
- Öztürk, Mustafa; *Kıssaların Dili*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2010.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer (606/1209); *Mefâtihu’l-Gayb*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2000.
- Sayı, Ali; “Kur’an’da Kıssa Kavramı Üzerine”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Der., sayı: IX, İzmir, 1995.
- Şengül, İdris; “Kur’ân Kıssalarının Tarihî Değeri”, Diyanet İlmi Dergi, 1996, cilt: XXXII, sayı: 4.
- Şimşek, M. Sait; *Kur’an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay., İstanbul, 1993.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr (310/922); *el-Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, (Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Dâru Âlemi’l-Kütüb, 1424/2003, Riyad.
- Uludağ, Süleyman; “Fütüvvet”, DİA, İstanbul, 1996.
- Vâhidî, Ebu’l-Hasen Ali b. Ahmed (468/1075); *Esbâbu’n-Nüzûl*, eş-Şeriketü’l-Cezâiriyyetü’l-Benâniyye, 1428/2006.
- Wensinck, A. J.; “Eshâbülkehf”, MEB İslam Ans., MEB Yay., İstanbul, 1977.
- Yılmaz, Nuran; “Klâsik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kehf: İslâmî’nin Mesnevisi Örneği”, ÇÜİFD, cilt: 6, sayı: 1; Ocak-Haziran 2006.